

ACC. N:R M. 8606 : 1-16.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Olof Christoffersson
Härad: Skytts Adress: Fru Alstad
Socken: Fru Alstad Berättat av:
Uppteckningsår: avskr. 1942. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Pingstfirandet i gamla dagar. s.1-10.
Kristihimmeldagsfirandet; goenisse, spiritus. s.11-16.

ACC. N:R M. 8606: /.

Pingestfirandet i gamla dagar.

Pingeshögtiden infaller ju när all växtlighet står i sitt högsta flor och då är det inte underligt att det då i äldre tider skulle "majas" överallt med årets växtlighet och ej såsom vid fastlagen med konstgjorda kransar eller ris av pappar. En gammal berättare som hette Per Persson själv kyrkovärdsson och född i förre hälften av 1800 talet i Fru Alstad kunde också om- tala att kyrkovärdsfruorna med sina döttrar och pigor skulle varje pingst- och midsommarsafton såväl sopa som på egen be- kostnad (för hederssysslan) kläda i Fru Alstads kyrka med gröna bokegrenar av vilka det kläddes en krona över altaret och en dito över predikostolen. I alla bänkarna eller kyrkostolarna voro borrarade hål,ⁱ vilka det sattes en grönbladig gren. Även ute i vapenhuset skulle det uppsättas majgrenar liksom utom kyrkodörren och utmed gångstigen ner mot kyrkogrinden och por- tarna.

Hemma på alla bondgårdar majade kvinnorna allting. Så sat- tes det maj i stugan vid trappan i takskägget, i stallen över varje häst och ko i sädesåkrarna och ej att förglömma "höre- lannet (linodlingen) I stallar sädesåkra och linodlingen utlades också blad kors flätade utav "vannsëvebla" (tupha Latiofolia). Härav synes att denna majning var ej blott för granlåt utan hade gamla vidksepliga anor. Var det så att byns ungdom hade

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8606:2.

pingstgille skulle också pingstbrudskaran sätta majgrenar i allt och för all del ej glömma pigans hörelann, sade gamle Per Persson.

Flickorna brukade också en annan gammalt kulturhistorisk sed. Utav den växande grödan kunde flickorna utforska kommande sommarens väderlek. Pingstafton gingo nemligen flickorna - naturligtvis stillatigande - ut i en rågåkern för att knyta om strå. Flickorna brukade då att ombinda några rågstrån med olika färgade garntrådar och sedan klippa alla lika långa för att sedan på pingstdagen se efter vilka strå som vuxet längst ty derefter skulle sommarglädjen bliva för dem.

Hade under pingstnatten strået med den röda tråden vuxet längst skulle flickan få sig en glad, varm och treflig sommar, men hade det strået med den gula tråden vuxet längst, hade hon att vänta sig en nyckfull och falsk sommarglädje/och vilken och bedrövlig kavaljer till sist gav henne korgen. Hade strået med brokig tråd taget försprång blev det ändå tröstlösare ty då väntades hon snart en "hottedocka" att komma till flickan. Den svarta trådens strå spådde flickan sorg eller död, men strået med den vita tråden stillastående som det var. Hade strået med den gröna eller tråden, växtlighetens färg, vuxet längst blev det innan långt ett hurrandes bröllop och giftermål för flickan. Liknande gjordes midsommars aftonen med kornstrån eller vid tredje leden

2.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8606:3.

avklippta rågstrån.

Flera flickor gingo också stillatigande i sällskap dessa aftnar och bundo var sin tråd om ett strå för att utforska vilken som först skulle stå brud vilket blev den vars strå för natten vuxet längst. Flickorna hade naturligtvis då valt sin färg på garntråden.

Pingstdagen efter gudstjänstens^slut, berättade vidare P.P. drog all byns ungdom till skogen för att utvälja pingstbrudgum eller s.k. "majgreve" samt hålla "kransagille." Framkomna till skogen började flickor strax att plocka eke och bokeblad till kransarna, vilka de flätade samman utan trådad ty som ovan nämnts fick det till pingstkransar ej vara annat än naturliga blad. Drängarne skulle tävla om äran att vara majbrudgum. Flickorna deremot utsåg till majbrud en underårig och den rikaste i socknen. Dels emedan det ansåg för en ära att bliva vald till pingsbrud, dels att det ej skulle kunna giva upphof till det gamla ordstävvet "hon parerar min gonn som en majbrud". Drängarne täflade deremot om titeln på följande ~~XXXX~~ vis: Framkomna till skogen uppletade en gammal bok med en "ving fällegrensholl" som till en del var vulsted over" men till den mitterdelen ännu med ett oppet hål. Nu gälde det for drängarne att kunna kasta från ett visst avstånd sin uppslagne "fåleknif" (fickniv) med bladet före in i "momsann" så att knifven tog fäste derinne. Händet vid första omgången att det var mera än en som

3.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8606:4.

lyckades så måste de försöka om igen tills det bara blev en kvar, vilken då var majbrudgum. När nu majbrudgummen var korad s satte flickorna enäkelöfkrans om hans mössa eller hatt och två bokelövskransar om hans hals, så att de bildade kors på bröstet och ryggen runt ner under armarne. Dessutom fick han en ekekrans om sin vänstra arm. Alla de andra drängarna fingo en grön bok- eller ekelövskrans om sina mössor av var sin beundrarinna. Majbruden var redan utstaferad med en ekelövskrona på huvudet och för övrigt var hon ju från topp till tå utklädd i en med rikt silver(även förfyllt) smyckad nationaldräkt och allt tillhör. Härefter dansades omkring ett boketräd en stund åttåt kvällen innan hemfärden skedde. Ett sådant gammalt boketräd med omkring dess stam i rundel lagda gråstenar som sades vara spelmännen hade sin plats står ännu kvar i Lindholmens skog. Som barn har jag själv sett en pingstdagskväll på 1870 talet då jag kom åkandes derförbi hur det nog var över 30-40 stycken ungdommar med gröna lövkransar omkring mössorna gemte flickor som dansade rundt om trädet medan två spelamän sutto inne å stenbänken och musicerade för dem. Detta min syn som jag kommer mycket väl i håg, var en sista utblekning av det gamla kransagillet. Kransagillet i skogen fick ej lov att räcka allt för länge utåt kvällen ty de skulle ju också visa "majbrudestassen" på alla byagårdarna om natten innan solen på morgoen visade sig, för att få några naturagåvor till pingststugan som skulle

4.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8606:5

5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hållas dagen efter, eller annandagspingst. Derför ställes rätt snart brudstassen på hemresa och vidare kringvisningar i byn. Vid denna majbrudevisningen var det både förridare som red före och frågade om majbrudeskaran var välkomna och dessutom spelemän i teten för den vandrande skaran av vilka brud och brudgum följdes av brudtärnor och svennor par om par. Efter åt kommo flickorna par om par med en halmkorgar mellan sig och bärande i vart sitt handtag vari de uppsamlade de g^vina gåvorna bestående av ägg och matvaror samt ibland också av vin. A f dessa gåvor lagades då vid "pingststugan" måltidsrätten vid vilken naturligtvis brudparet satt vid överste bordsändan eller i högsätet.

När brudskaran anlände till en gård varest de efter förfrågan voro välkomna skulle de sjunga en pingsvisa vari sommaren prisades samt husfolkets givmildhet troddes skulle bli riktig. Pingsvisan hade någon likhet med den gamla majvisan men sista raden slutade med "Linden den bär gröna löf om våren". Dermed ville de påminna socknens mör att nu vaknade också lindormen vilken enligt folktron troddes bo i 100 åriga lindar och särskilt trakta efter unga mör. Den säkraste räddningen deremot var att lägga tre järnband om lindträdet så hade ej lindormen makt att taga några. Så hade de gjort vid en lind på Malmö torg.

Pingstvisan har följande lydelse:

God afton Ni som hemma är

Sommaren var välkommen

ACC. N:R M. 8606:6.

I afton vilja vi gästa här
Linden den bär gröna löf om våren.

Nu äro vi alla på er går
Sommaren var välkommen
Och fråga om vi sjunga får
Linden den bär gröna löf om våren.

Nu äro vi alla vid er dörr
Sommaren var välkommen
Här hafva vi inte varit förr i år.
Linden den bär gröna löf om våren.

Här inne bor en jungfru skön
Sommaren var välkommen
En vacker fästman blir hennes lön
Linden den bär gröna löf om våren.

O! mor hon är ju en tärna
Sommaren var välkommen
Hon ger oss ju ägg så gärna
Linden den bär gröna löv om våren.

6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 8606:7.

Här inne bor en dunderman
Sommaren var välkommen
Han hjälper mor så gott han kan
Linden bär gröna löf om våren.

Nu höres mor på golvet gå
Sommaren var välkommen
Hon letar fram ägg i varēnda vår'
Linden den bär gröna löf om våren.

O kan vi inte äggen få
Sommaren var välkommen
Så låtar hon blanka riksdalern gå
Linden den bär gröna löf om våren.

O kan vi inte reksdalern få
Sommaren var välkommen
Så låter hon då vinbuteljen gå
Linden bär gröna löf om våren.

Haf tack, haf tack, både far o mor
Sommaren var välkommen.
Den gåfvan var både fager o stor
Linden den bär gröna löf om våren.

7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8606:8.

8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Go natt! go natt! var enda själ
Sommaren var välkommen
O sof så godt o vakna väl
Linden den bär gröna löf om våren.

En annan pingstbrudvisa har följande vackra lydelse enligt de
gamlas berättelser:

Här komma nu rara piör små
Maj var välkommen
Och fråga om vi en visa sjunga få
Allt så vidt som världen står springer i rosor och blommor.

Jongfru Marie och hennes son
De gingo in till Jerusalem.

De lullade där så länge
och sovo tillsammans i sängen.

Om morgonen hon vaknade
Kär sonen sin hon saknade.

Så drog hon på sig kåfvan blå,
Så sorgelig hon ti kyrkan går.

ACC. N:R M. 8606:9

Der lette hon bag kyrkodörr
Der han han va van att stanna kvar.

Så sökte hon i stolarne
Deri alla jungfrur soto.

Så lette hon bak prekestoln
Der prästen stod och sa Guds or.

Så lette hon bag altaret
Der prästen sjung på Psaltaren.

Så drog hon av sig kåpa blå.
Så sorgelig hon till strander går.

När hon till stranden kom
Der mötte hon en gammal man.
Haleluja så hette han.

Haleluja, kär vännen fin,
Har du ej sett kär sonen min.

Så gick hon sig åt örtagråd
Så dägelig här för henne står.

9.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8606:10.

Si står du här så dägelig
Jag havar sökt dig sorgelig.

Denna sista pingsbrudsvisa sjöngs ~~ensam~~ av dem själva bak efter
drängarnas föstnämnda visa.

Om pingstiden börjades också folklekar ex. Enkeleken då
drängar och pigor stodo par om par bakefter var andra . Före
dem stod den oparade vilken då ropte "Enka mellom bor og bänke
siste pared ud." Detta bakerste par skulle då springa på värs
en sida fram förbi den oparade och söka råka varande åter i
famn innan enspännarn tog den ena av motsatte kön. Varefter
de stälde sig fränt i ledet. då nu åter det bakerste paret
framkallades till tävling. Springtävling.

Nu var det ju också vackert väder så att barnen också
hade sina friluftsslekar.

10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 8606://.

Kristihimmeldagsfirandet.

Dagen före kristihimmelsfärdsdag vilken ej som andra helg-
dagsavtnar kallas avton skulle en hel del skrock utföras i
synnerhet med "fäkregen." Denna dag skulle man börja och mjölka
dem tre gånger om dagen eller som ordstävvet lydde:

"Då böjeskoven skinner grönn i by

Då ska fåkrägen molkes de gånger try."

Den dagen skulle också "hören" bryta sig ett "Thorsträ" (ett
rönträäd ty rönnen blev Thors räddning när jättedottern stod med
ett ben på var sida om ån i vilken Thor höll på att dränka sig),
med vilken han på kvällen skulle driva hem boskapen litet tidi-
gare än vanligt och varje ko hade en blomsterkrans på sina horn
berättade de gamle. När hören kom till byaleet, hängde där en
grön lövkrans som bundits och dithängts av mjölkepigam. Denna
kransen skulle då hören taga på sitt rönträäd och bära allt
med sig hem, varpå trädet skulle planteras uppe på taket å när-
maste gårdens takås der det skulle kvarbliva så länge kreaturen
på hösten gingo ute. Innan hören satte fast sitt rönträäd, av-
bröt han någon gren med vilken han denna kväll skulle namngiva
alla namnlösa djur. Namngivningen tillgick på så vis att hören
slog vart djur tre slag: ett över halsen, ett över manken och
ett över länden på djuret. Samtidigt uttalade han djurets namn.
Hvad denna namngifning betyda att den skulle tilldelas med

11.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8606:12.

Asa-Thors träd, rönnen, kan jag ej förstå och det lär väl ej vara något annat än ett från hedendommen kvarvarande bruk. Denna kväll skulle också kobjällran påhängas bjällerkon.

När hören kom hem skulle han också medhava ett utav "kabl-lar" bundet kors för varje ko. Kablar och Smörblommor.

Sedan hören fått sine kors färdiga gick han omkring i byen på alla bondgårdar bärande det stora korset framför sig. Utaf de mindra korsen utdelade han ett för hvarje ko på alla ställen i byen, vilket skulle vara till tecken att nu kunde sommarbetet taga sin början. Bondkvinnorna hade att lösa sina små "smör-lyckekors" med 4 ägg 2 marker bröd och en sup samt något fläsk för varje, varefter hon upphängde korset på bjälken i stugan der det skulle sitta för sommaren. Den erhållna naturbetalningen kallades korsmat.

Den gamla hörevisan lydde

"I dag som i går
Och flaskan vid lår
och rätt som vi går
Så tavi oss en tår."

En annan hörevisa har följande lydelse(saknas)!

12,
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8606 : 13.

13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kablar och en annan ranunkelart med gula blommor vilka växa i fuktiga ängar och kallas för smörblommor brukade barn hålla under hakan på varandra för att se om de blevo gula under hakan ty då hade de ätet smör. Dessa smörblommekors och lekar hade ju tydligen den orsak att de skulle medföra god smörlycka i synnerhet om det skulle vara riktigt efter gammal sed. Då skulle korna denna dag mjölkas med "gnidestenen", ett påskägg och smörblommor i mjölkspannen. Ägget skulle hören hava, som lemnade smörblommorna. Blommorna skulle efteråt delas åt alla korna.

En annan blomsterkult skulle man också utföra denna dag eller också den dag man så första blomman för året. Denna blomma var ett s.k. "pottėjus"^(Billes) (Billes perennes) den vildväxande enkla. Den första blomman man för året såg skulle man tigande taga och uppäta, så fick man ej frossan det året.

Kristihemmelsfärdsnatten skulle de som ville hava gonnissen också "stä" (städja) honom. Allmänna tron bland folket var, att det ej var syndigt att hava en sådan liten trevlig och flitig och dessutom stark liten gosse med sin röda pickelhuva. Han stod ju alltid på sin husbondes bästa och försåg honom rikligt med i synnerhet säd. Dessutom såg han väl efter kreaturen och gick och fodrade dem i synnerhet hästarna, med mycket små höviskar, men i värkligheten gjorde de nytta för

ACC. N:R M. 8606:14.

14.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

stora mängder. Det finnes flera historier om att nissen tappat en liten viska av sin börda och då sagt ifrån till sitt husbondefolk om att de skulle dagen efter köra och hämta den lilla viskan men ju mer de togo av den var det likväl lika mycket kvar så att alla berättelser derom lyda på sju o nio lass.

Han tog ej någon lön, men väntade att efter döden hava sällskap med den han i livet hulpit. Dessutom skulle bondmoran eller pigan ge honom ett fat gröt varje kväll då han hade dragit något till dem. Jag vill därför berätta om en nisse som hade sitt tillhåll å en gård i Lilla Slågarps socken. Berättelsen lyder enligt en folksägen sålunda:

Goenissen uppträdde också i en avikande form kallad "en spiritus" vilken skulle förvaras i en träask. Denna skulle hava sex ben och å Kulturen i Lund samt Nordiska museet i Stockholm finnes flera sådana. Det var för flera år sedan en rik man som bodde i en by strax utom Trelleborg. Denna hade enligt folktron en goenisse. Som han var litet skämtsam kom han en gång in till den stora "Byn Trelleborr" och går in till en handlande och begär med den troskyldigaste min i världen att få köpa en "spiritus". Bokhållaren var en slipad skälm och ville driva litet med den enfaldiga och rika bonden. Han svarade då att de ej hade sådana på lager men om åtta dar så skulle han hava skaffat en sådan. Bokhållaren hade hört att en "spiritus" skulle hava sex långa ben. Han fångade därför

ACC. NR M. 8606:15.

uppe i loftfönstret en långbenad "ederkoppa" (spindel) som ju hade sex fötter och stängde den inne i en nätt träask. När nu bondemannen åter kom in i butiken framhöll bokhållaren sin "spiritus". Mannen undrade då vad den kostade? Jo, den var dyr, den kostade 33 dalar, svarade bokhållaren. Mannen var mycket ifrig och ville köpa den samma men prutade både länge och väl, men ingen daler slogs av och då så mannen skulle resa hem köpte han "spiritusen" för sina 33 daler. När en tid var gången kom mannen åter in till staden Handlanden och bokhållaren frågade då i spefull ton vad gubben tyckte om sin spiritus". Mannens svärade med den troskyldigaste min i världen att han hade aldrig trott att en spiritus vore så bra, ty då skulle han hava skaffat sig en sådan för länge sen. Det gick ingen natt med mindre än han skaffade 75 dalar i bondens pung. Bokhållaren började tvifla att han fått fatt i en värklig spiritus och ville återköpa den samma av mannen. Detta ville mannen på inga villkor höra talas om. Men var gång mannen kom in till handelsbutiken undrade bokhållaren om spiritusen var lika bra, vilket gubben besannade. Till sist blev bokhållaren enträgen ty sanningen och säga hade han alltid ont om pengar, men gubben hade en spänd börs. Hur det gick så fick han till sist mannen att begära och han sade att han ville på inga villkor sälja den samma med mindre han fick 500 dalar vilket bokhållaren till sist med nöje gick in på. Men om den sedan blev lika tjänstvillig var nog tvivel-

15.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8606:16.

aktigt ty bokhållaren glömde att giva honom sitt grötafat varje kväll. - - -

Kristihimmelsfärdsdag var också fiskarnes dag, ty vid den tiden på dagen, som fisken nappade på kroken skulle den under hela sommaren göra. Bet fisken bäst på förmiddagen så skulle den likaledes nappa bäst på försommaren och vidare tvärt om, ifall det nappade bäst under eftermiddagen.

16.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV